

Foto: Oskar Puschmann, NIBIO

Sau på inngjerda areal i Østfold

Hold av sau på innmarksbeite innenfor ulvesona kan være krevende. Likevel har sauetallet vært økende siste åra. Vi har snakket med sauebønder i Østfold om muligheter og utfordringer ved å drive med sau i fylket.

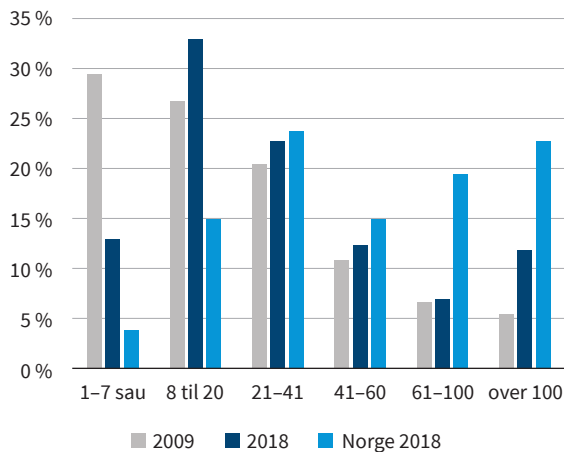
UTVIKLING OG TRENDER I SAUEHOLD I ØSTFOLD

Antallet sau i Østfold økte både på 1980- og 90-tallet. Men rundt begynnelsen av 2000 tallet stoppet veksten opp, og antallet sau gikk litt tilbake. Mellom 1989 og 1999 økte antallet sau over 1 år med 66 % mens det i perioden mellom 1999 og 2009 var en reduksjon på 7 % (Kilde: Statistikkbanken SSB, sau over 1 år i Østfold). Lavest var antall sau over 1 år i 2007. Generelt bedre vilkår for sau, med økt kjøttpris, førte til en økning i antall sau i Østfold på 72 % mellom 2007 og 2016. I 2016 var det registrert 6752 sau over 1 år. Foreløpige tall

for Østfold viser at det var 6254 søyer over 1 år i 2018.

I 2009 var det 145 besetninger med sau i Østfold. Foreløpige tall for 2018 viser at antall besetninger var 185.

Figur 1 viser prosentvis fordeling av størrelse på besetninger. Det grå feltet viser relativ fordeling i 2009. Antallet driftsenheter har økt med 28, men både faktisk og relativt sett har det blitt færre av de helt små besetningene, og flere av de aller største besetningene.

Figur 1. Prosentvis fordeling av antall sauebesetninger i ulike størrelsesgrupper. Tall for Norge i 2018 og Østfold i 2009 og 2018.

Den lysere blå søyla viser prosentvis fordeling av driftsenheter i Norge. Østfold er kjennetegnet med at det er relativt sett mange små besetninger med under 20 vinterfôra søyer.

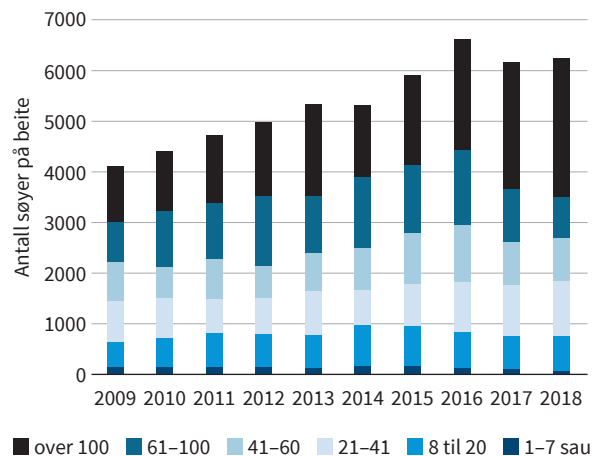
Figur 2 viser antall søyer på beite, fargen på søylene viser størrelsesintervallet besetningen befinner seg innen. To grupper har økt fra 2009, de med 8–20 søyer og gruppen med over 100 har økt fra 8 til 22 besetninger. I 2018 hadde de 22 største besetningene 44 % av antall søyer på beite i Østfold.

UTFORDRINGER MED SAU PÅ INNMARK

Der det finnes sau finnes det også parasitter. Bruk av innmarksbeite gjennom hele sommeren byr på større utfordringer når det gjelder håndtering av innvollsparasitter enn tradisjonelt utmarksbeite i skog og fjell. Tiltak i form av god beitebruk og riktig bruk av parasittmidler er derfor spesielt viktig for å unngå sykdom og produksjonstap.

Foto: Oskar Puschmann, NIBIO

Figur 2. Antall søyer på beite gruppert etter besetningsstørrelse med hensyn til antall søyer.

Smitte i beitegraset kommer fra flere kilder:

- Parasittegg som har overlevd vinteren på beite. Smitten kommer fra dyr som var på beite året før.
- Søyer skiller ut smitte på vårbeite. Mesteparten av året skiller voksne sauer ut lite smitte, men rundt lamming har søyer en topp i smitteutskilling. Denne toppen varer fra om lag 2 uker før, til 6 uker etter lamming.
- Ca. tre uker etter beiteslipp (tre uker etter begynnende opptak av beitegras med parasittsmitte) begynner lam å skille ut smitte. Dersom lammene blir gående på samme beite utover sommeren, kan de bli smitta på nytt.

Aktuelle bruk av parasittmidler er:

- Behandle søyer ved innsett eller 2 – 3 uker før lamming
- Behandle lam 3 – 5 uker etter beiteslipp
- Vurdere senere behandling ut fra smittepress

God beitebruk kan bestå i:

- Ikke slippe lam på beite der det gikk sauer forrige høst, helst forrige år
- Skifte beite i løpet av sommeren
- Gras/eng som er slått tidligere på sommeren, har lavt smittepress
- Unngå for stor dyretetthet
- Vekselbeiting eller sambeiting med andre arter som storfe og hest (ikke geit) reduserer smittepress for alle arter

<https://www.animalia.no/no/Dyr/sauehelsenett/sjukdommer/fordoyelseskanaalen/rundorm/>

Det er viktig med tilstrekkelig proteintilførsel som gir friske dyr i godt hold. Utvalg av dyr med god

motstandsevne mot parasitter bør tilstrebes. Det finnes også planter som inneholder stoff som hemmer vekst av parasitter i dyra.

HVORDAN ER DET Å VÆRE SAUEBONDE I ØSTFOLD?

En av hovedgrunnene for å opprettholde sauene i Østfold er bevaring av kulturlandskapet. Det er en utfordring med gjengroing og tilplanting av beitemark i fylket. Bilde til høyre viser hvordan landskapet kan endre seg ved aktiv skogplanting.

Østfold har relativt høy utnyttelse av beitekapasitet på innmarksbeite. Nærmere 70 prosent av beiteresursene blir brukt til beite i 2018. Vi ser en økning over tid, noe som har sammenheng med flere sauer, men også økt konkurranse fra hest og storfe. I samtale med sauebønder i fylket får vi et inntrykk av at det i dag er vanskeligere å få tak i leiejord til beite.

Det meste av beite i Østfold foregår i områder hvor ulven er etablert. Med bakgrunn i mindre tap av sau til rovdyr siste åra virker det som bøndene har tro på at «*dette skal gå bra*». Det virker å være tillit til at «rovdyravvisende» gjerde holder spesielt ulven unna. Men det er likevel en viss utrygghet i forhold til ulveangrep.

Ulven er verstingen. Kommer ulven inn i innhegningen kan den ta mange sau!

Gaupa og reven oppleves ikke å være så farlige.

De tar bare det dyret de skal spise.

Det er bekymring for hvor tidkrevende det er å holde et rovdyravvisende gjerde intakt gjennom beitesesongen. I tillegg til at det koster penger. Selv om tilskuddene er gode, så dekker det ikke alt.

Vi får tilskudd til denne gjerdinga. Men det dekker ikke alt, så vi har jo en netto utgift!

Det er ikke alltid like lett å få tak i nøyaktig antall timer som blir brukt til ulike arbeidsoppgaver. Svært ofte tenker ikke bonden arbeid i timer som blir brukt, men har mest av alt fokus på at jobben skal bli gjort. Når vi i samtale med bønder i Østfold forsøker å få tak i faktisk tidsforbruk til gjerding, snyltebehandling, flytting av dyr osv. opplever vi at dette er noe som bonden egentlig ikke ønsker å snakke om.

Nei huff, jeg vil ikke tenke på hvor mye tid som blir brukt. Da kan jeg jo bare slutte med sau!

Foto: Oskar Puschmann, NIBIO

Det kom en oppgang for sauene noen år tilbake. Men siste to åra har det vært redusert inntjening i sauene. Det er således ikke alt for stor optimisme i forhold til økonomi.

Noe må skje!

På spørsmål om det er liv laga å være sauebonde i Østfold, tolker vi svarene som forsiktig optimisme.

Vi krysser fingrene.

KOSTNADER VED Å HOLDE SAU PÅ INNGJERDA AREAL

For en besetning på 35 voksne sauer med 56 lam kan vi anslå et arealkrav på 4-5 daa per beitedyr, i alt ca. 400 daa, for innmarksbeite hele sesongen. Dette er anslått som gjennomsnitt for beite i raviner med en del skog og ingen tilleggsforing.

Kostnadene for ferdig oppsatt, rovdyravvisende gjerde er stipulert til 100 kr per m for 2018, med variasjon fra 60 – 150 kr. Da er alt inkludert – stolper, strømførende tråder, strømforsyning, arbeid etc. For 2,5 km gjerde (400 daa) vil gjerde kostnadene bli 250.000 kr.

Foto: Inger Hansen, NIBIO

Det ble gitt et tilskudd på 75 kr per m i 2018. Det betyr en netto utgift på 25 kr per m eller kr 62 500 for 2,5 km gjerde. Med avskrivning over 20 år og 3 % rente er de årlige kostnadene i alt kr 4 188. I tillegg kan vi beregne en årlig utgift til teknisk vedlikehold tilsvarende 10 kr per m, dvs. kr 25 000 for 2,5 km. Til sammen en årlig gjerdekostnad på nærmere kr 30.000.

For de årlige kostnader er det i områder med rovdyr innført et tilskudd for avtalt hold av sau på innmark. Tilskuddet er regulert i en forskrift (jfr. Forskrift 2018-03-12-336). Ved siste regulering i mars 2018 ble satsen satt til kr 8 per dyr per dag for hele sesongen. Satsen er satt slik at den skal dekke alle aktuelle merkostnader. Vi benytter denne satsen som uttrykk for merkostnadene ved å holde sau på innmarksbeite også i Østfold.

Foto: Inger Hansen, NIBIO

Med utgangspunkt i 91 dyr og en tapt beitetid på 100 dager i utmark vil tilskuddet utgjøre kr 728 per dag eller kr 72 800 for heile beiteperioden. Målt i arbeidstid vil beløpet utgjøre vederlag for mellom ett og to månedeverk. Dette passer godt til det som kom fram i intervjuene med sauebøndene om arbeidstid til gjerdehold, snyltebehandling, flytting av dyr i tillegg til kostnader med dyr som faktisk tapes.

Kostnadene med sauehold innenfor rovdyravvisende gjerde utgjør over 50 kroner/kilo kjøtt. Det meste av kostnadene bæres av det offentlige som ledd i rovdyrpolitikken. Vi antar at dette vil fungere så lenge bare en mindre del av sauene i Norge må drives slik. Denne vurderingen tar ikke hensyn til landskapsverdier ved å ha sau på beite.

FORFATTERE:

Agnar Hegrenes, Grete Stokstad, Leif Jarle Asheim og Birger Vennesland.